

MICHEL FOUCAULT
DĚJINY ŠÍLENSTVÍ

A close-up portrait of a middle-aged man with a receding hairline, wearing black-rimmed glasses and a white shirt with a dark tie. He is smiling broadly, showing his teeth. The background is slightly blurred.

PROČ FOUCAULT

HLAVNÍ TÉMA = NORMA

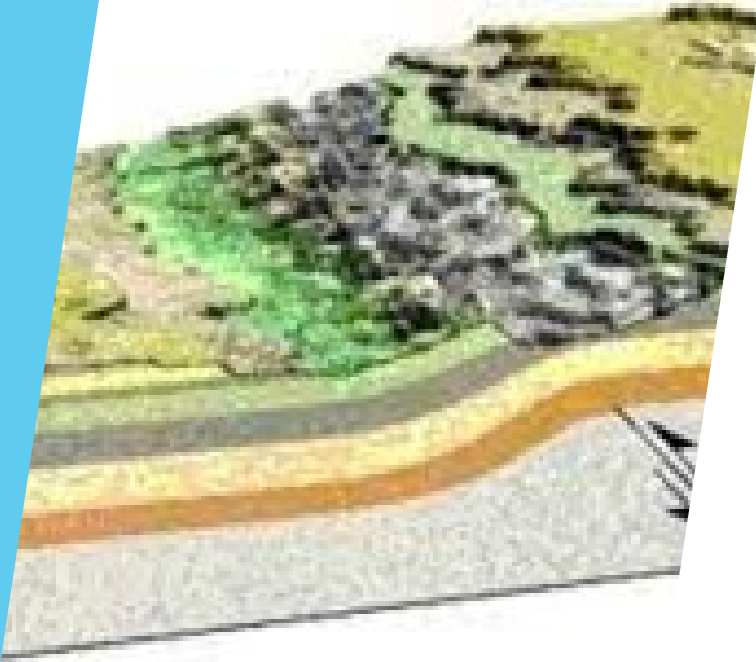
- ▶ VÝZNAMNÝ VĚDEC 20. STOLETÍ
- ▶ HOMOSEXUÁL
- ▶ KONSENSUÁLNÍ SADO/MASOCHISTA
- ▶ ZEMŘEL NA AIDS († 1984)

**ARCHEOLOGIE
VĚDĚNÍ**

Archeologie vědění

- ▶ Stejně jako země i v dějinách vývoje člověka existují „vrstvy“
- ▶ Chceme-li porozumět současnému stavu společnosti, musíme porozumět tomu, jak se jedna „vrstva“ proměnila v jinou
- ▶ Mezi vrstvami existuje nějaká souvislost (kontinuita) i velké proměny (diskontinuita)

Zdroje foucaultovské archeologie

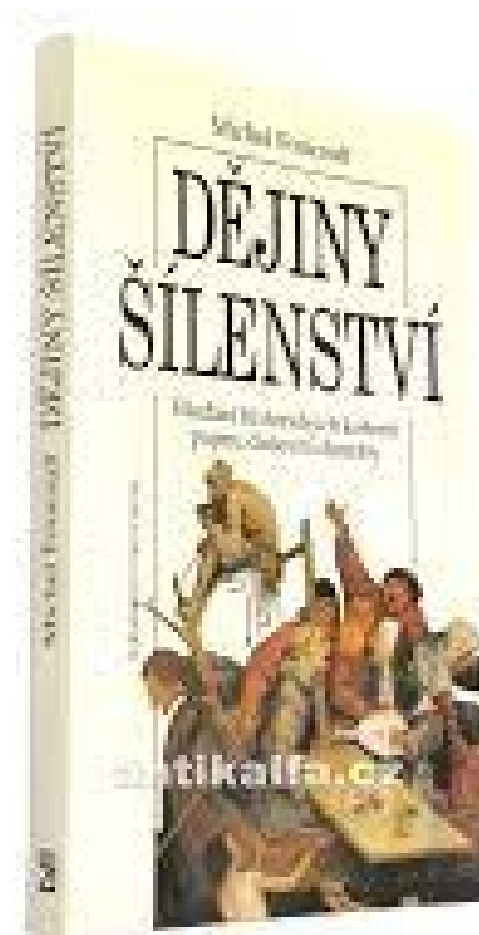
- ▶ **Texty** (beletrie, knihy, řády, úřední zápisy, odborná pojedná, filozofické texty)
- ▶ **Obrazové materiály** - výtvarné umění, náčrty budov, pomůcek
- ▶ **Praktiky**, které jsou popisovány jako existující či zamýšlené
- ▶ **Architektura lidských staveb**

Dějiny šílenství

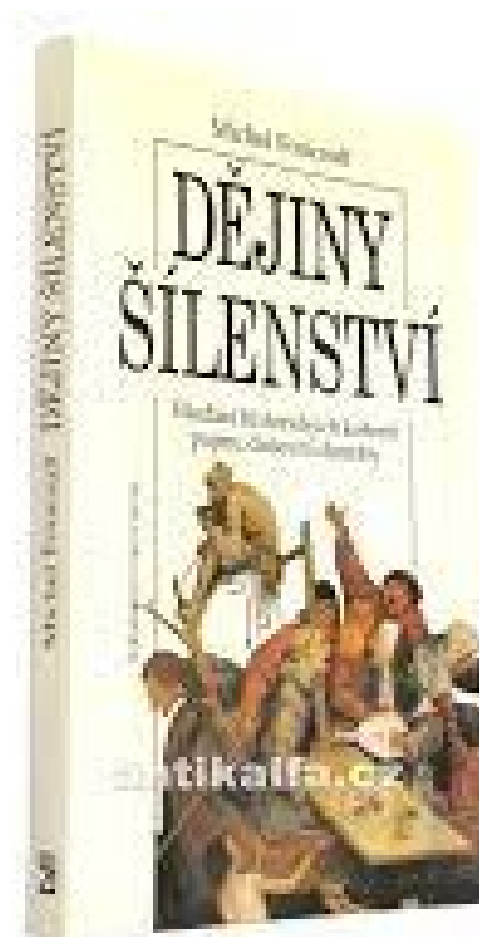
Cíle:

- ▶ Jak se „šílenství“ proměnilo v duševní nemoc, kterou je potřeba léčit
- ▶ Jak se formovala diagnóza duševní choroby
- ▶ Jak se prostory pro nemocné leprou proměnily v moderní ústavy pro duševně choré a věznice

Dějiny šílenství

„Právě dějiny tohoto jiného způsobu bláznovství - kdy lidé gestem svrchovaného rozumu strkají toho druhého do blázince a poznávají se a komunikují spolu v nemilosrdné řeči nebláznovství - je třeba napsat.“

Archeologické vrstvy

▶ STARÝ VĚK (STŘEDOVĚK)

- ▶ Šílení jsou nebezpeční, ale významní. Nesou zprávu z „jiného světa“.
- ▶ Ti „normální“ potřebují zprávy „z jiného světa“, ale zároveň se drží stranou.
- ▶ Vylučování: mimo hradby města, lodě bláznů - rituál očištění.

▶ RENESANCE - přechodné období

- ▶ Zmnožení
- ▶ Objevuje se potřeba léčit. Vylučovaná vyloučení = místa „léčby“
- ▶ PŘ. vesnice Gheel (poutní místo -> místo koncentrace bláznů, kde se s nimi nějak pracuje)

Archeologické vrstvy

- ▶ RENEZANCE - přechodné období
  - ▶ Velká nejistota -> zmnožení projevů „mentální“ nenormálnosti - literatura, výtvarné umění, úřední zprávy. (Něco, co je zcela běžné i v méně turbulentních časech. COVID.)
  - ▶ Změna pojetí šílenství:

„Prvky se převrátily. Už to není tak, že konec časů a světa lidem zpětně ukáže, jak byli šílení, když se o to nestarali; teď naopak stoupající vlna šílenství, jeho temný vpád, věští blízkost poslední katastrofy světa; právě lidské bláznovství ji přivolává a činí neodvratnou.“

- ▶ Šílenství začíná být něčím, s čím se společnost musí vyrovnat.

Archeologické vrstvy

- ▶ DOBA OSVÍCENSTVÍ (KLASICKÝ VĚK - 17. A 18. STOLETÍ)

„Renesance dala průchod hlasu šílenství, zkrotila však jeho útočnost. Osvícenství je podivně násilným zásahem umlčí.“

- ▶ Čím a proč?
- ▶ Hlavní téma - INTERNACE (Špitál) = „oficiální oddělení“
- ▶ Vznik míst, kde byli ne-normální internováni
- ▶ Ne-normální = ti, kteří nechtějí, neumějí, nemůžou pracovat
- ▶ PRÁCE

Archeologické vrstvy

- ▶ DOBA OSVÍCENSTVÍ (KLASICKÝ VĚK - 17. A 18. STOLETÍ)
  - ▶ Klasický věk = věk vzniku základů industriální společnosti
  - ▶ Industriální společnost = práce
  - ▶ ALE PRÁCE = NÁSTROJ ETICKÉHO POSTOJE (PRÁCE JE CTNOST)
  - ▶ PRÁCE JE NÁSTROJ CELKOVÉ NÁPRAVY TĚCH, KTEŘÍ NEPRACUJÍ
  - ▶ CÍLEM JE MORÁLNÍ PROFIL

Archeologické vrstvy

„V dubnu 1684 je vydán příkaz zřídit ve špitále oddělení pro chlapce a dívky mladší pětadvaceti let; největší část dne má zabrat práce provázená ‚četbou zbožných knih‘; z příkazu je zároveň zřejmé, že jde čistě o represí, a ne o to, něco vyrábět: ‚Pracovat budou co nejdéle a budou vykonávat tu nejhrubší činnost, jakou jim jen dovolí jejich síly a místo, kde budou. Teprve a jedině potom, až svou horlivostí při této první práci prokáží, ‚že se chtějí napravit‘, mohou se učit řemeslu ‚vhodnému pro jejich pohlaví a sklon‘. A každý prohřešek ‚bude trestán odebráním potravy, přidavkem práce, vězením a jinými postihy, užívanými v řečených špitálech podle uvážení správců‘. Stačí si přečíst ‚všeobecný denní řád špitálu Saint-Louis de la Salpêtrière‘; už z něho je zřejmé, že ne-li jediným smyslem, tedy alespoň tím hlavním motivem internace, nadřazeným dokonce i požadavku práce, je náprava a mravní nátlak.“

Kapitola V. LÉKAŘI A NEMOCNÍ

- ▶ Str. 92 - 119, přečíst a promyslet na 6.4.!
- ▶ Kapitola zaměřená na přístup k léčbě
- ▶ Ve špitálech se šílenství neléčí, šílenci se drží stranou, případně napravují.
- ▶ Celou kapitolou se prolíná vztah mezi tělesným a psychickým (=morálním).
- ▶ 4 druhy metod zaměřených na potlačování nemoci
- ▶ 3 druhy metod zaměřených na obléhání nemoci (nejprve přijmutí náhledu nemocného)
- ▶ Změna záměru metod - původně snaha obnovit vztah organismu ke světu, brzo užíváno jako hrozby a trestu.
- ▶ „...Prostředky, které dříve sloužily k tomu, aby zažehnaly prohřešek, rozptýlily omyl a navrátily šílenství zjevné pravdě světa, nyní už jen srovnávají do normy a trestají...“
- ▶ Příklad ze současnosti - kauza Barbory Orlové, která v roce 2014 zabila Petra Vejvodu ve Žďáru nad Sázavou

https://www.novinky.cz/zena/zdravi/clanek/psychiatricka-marta-holanova-schizofrenii-muze-onemocnet-kazdy-v-kazdem-veku-a-bez-varovani-40351920#utm_content=ribbonnews&utm_term=schizofreni%C4%8Dka%20%C5%BE%C4%8F%C3%A1r%20nad%20s%C3%A1zavou&utm_medium=hint&utm_source=search.seznam.cz

Kapitola V. LÉKAŘI A NEMOCNÍ

- ▶ Porozuměl jsem textu? Uměl bych zodpovědět následující otázky?
- ▶ Jak se formoval vztah mezi tělem a duší? Jak se projevoval v osvícenstvím?
- ▶ Jak s ním nakládali lékaři v procesech léčby šílenství v průběhu osvícenství?
- ▶ Na jaké druhy léčby jsme v textu narazili? V čem bylo jejich racionální jádro? V čem je daný druh léčby z dnešního pohledu překonaný? Napadá Vás paralela se současnými léčebnými principy?
- ▶ Jaká byla role Pinelova?
- ▶ V čem přiznává Foucault zásluhy Freudovi?
- ▶ Jak je vnímána při léčbě duševně nemocných vina? Jak se s ní v době osvícenství pracuje?
- ▶ Proměnila se léčebná funkce různých procedur v disciplinační? Ano x ne? Proč? Ilustrujte na příkladu z doby osvícenství, ilustrujte na příkladu ze současnosti.

Archeologické vrstvy

- ▶ KONEC OSVÍCENSTVÍ (KLASICKÉHO VĚKU) = 2. POLOVINA 18 STOLETÍ
  - ▶ Uzavřená místa jsou zdrojem strachu a hysterie
  - ▶ Ti „normální“ se bojí těchto míst, odkud se může šířit „zlo“
  - ▶ Lékař má zajistit, aby se zlo nešířilo vně internace / špitálu

Archeologické vrstvy

- ▶ KONEC OSVÍCENSTVÍ (KLASICKÉHO VĚKU) = 2. POLOVINA 18. STOLETÍ
  - ▶ ROLE LÉKAŘE?
  - ▶ LÉČIT, ANEBO CHRÁNIT SPOLEČNOST?

„Důležitý pro postavení, jež mělo šílenství později zaujmout v moderní kultuře, - možná zásadně důležitý - je tu fakt, že homo medicus nebyl do světa internace povolán jako rozhodčí, který má oddělit zločin od šílenství, zlo od nemoci, ale spíš jako strážce, který má chránit ostatní před neurčitým nebezpečím prosakujícím zdi internace.“

Archeologické vrstvy

- ▶ KONEC OSVÍCENSTVÍ (KLASICKÉHO VĚKU) = 2. POLOVINA 18 STOLETÍ
  - ▶ LÉČIT, ANEBO CHRÁNIT SPOLEČNOST?

„Takzvaný ‚pokrok‘, jímž šílenství získalo statut nemoci, byl ve skutečnosti jakýsi zvláštní návrat. Působením symboliky Nečistého, v 18. století tolik oblíbené, se na hladinu lidské paměti vynořily prastaré obrazy a splynuly ve směsici představ o mravní a fyzické nákaze. Že se ne-rozum setkal s myšlením medicíny, nezpůsobilo nějaké dokonalejší poznání, ale toto ožítí obrazů. A je paradoxní, že právě návrat této fantastiky, která se mísí s dobovými představami o nemoci, umožní pozitivismu zmocnit se ne-rozumu - lépe řečeno poskytne mu důvod, proč se před ním bránit.“

POKRAČOVÁNÍ PŘÍŠTĚ

